

שיחות הרב צבי יהודה זצ"ל לפרשת השבוע סידרה ב'

פרשת בראשית

אין דורשין במעשה בראשית¹

בין אמונה למדע²

מדוננו חז"ל שאין דורשין במעשה בראשית²¹. אין לנו להתעסק במעשה בראשית²². בסיום התורה מופיע ציווי אלוהי: "זכר ימות עולם, בינו שנות דר ודר"²³. הביטוי "ימות עולם" מכוון לעולם הפיסיקלי המציאותי, לעומת זאת "שנות דר ודר" הוא כינוי להיסטוריה. "בינו שנות דר ודר" — אנו מצויים ללמוד היסטוריה ולא פרה-היסטוריה. אין דורשים בפרה-היסטוריה. אין לנו מגע בדברים מעורפלים.

לפעמים מזכירים התנגשויות בין התורה להתחדשות המדע. וכי התפתחות המדע אינה מעשה ד'?!²⁸. מעשה ד' הולך ומתגלה גם ככל ההתפתחות המחשבתית האינטלקטואלית והאידיאליסטית, עם ודרך כל סיבוכיה וצורותיה. ד' לא עזב את הארץ²⁹.

יש ביטוי של אריסטו: המדע הולך וגדל, הולך וגדל ונפגש עם הנצח. וכן ביטוי בשם פרופסור פרנקל ז"ל — שהיה ירא-שמים ובעל שם עולמי במדע:

"המדע הולך ומתגדל, הולך ומתדבק באמונה"³⁰. לבחור ששאל על הסתירות בין תורה למדע, השבתי בקיצור: לא כל מה שאומרים בשם המדע זה מדע, וגם לא כל מה שאומרים בשם התורה, זו תורה; לא כל אחד ראוי ודי מומחה כדי לדבר בשם התורה. שני הדברים צריכים

להתברר לאמינותם, ואחרי הכיור, רוב השאלות מתנדפות ממילא. אבל ככל זאת, ישנם דברים בודדים שבהם נשאת סתירה. לכן צריך להכיר שאמנם יש לנו כח הבנה שנתן לנו יוצר האדם, יש לנו חכמה וכינה שנתן לנו החונן לאדם דעת³¹, אבל עם כל זה, "מה אנו מה חיינו"³². אנחנו אמנם, חלק חשוב מאוד, כמו שכתוב "אשר יצר את האדם בצלמו"³³, אבל אנחנו לא הכל. נכון שאת "הארץ נתן לבני אדם"³⁴, אבל יש עוד מיליוני עולמות. והנהגת רבנו-של-עולם מקיפה את כל מרחבי המציאות הענקית הזאת, את כל העולמים ואת כל הדורות. "מלכותך מלכות כל עלמים וממשלתך בכל דור ודר"³⁵. הכיוריים המדעיים שלנו, השייכים ל"הארץ נתן לבני אדם", הינם חלקיים ויש להם מקום רק בתור חלק של מעשה בראשית הגדול.

לכן, בניגוד לגויים שהם "שכחי אלהים"³⁶, אנו זוכרים את רבנו-של-עולם אשר מלכותו מקיפה כל העולמים וכל הדורות³⁷, וכזה מתקרכים אנו יותר אל האמת, ואז יותר ויותר מתברר שהאמת המדעית שלנו אינה אלא אמת אנושית, זמנית וחלקית, לעומת האמת האלוהית שהיא נצחית וכללית.

לכן אין דורשין במעשה בראשית, אין דורשין בפרה-היסטוריה, כמה שהוא לפני ההתגלות הבהירה של ד' עלי-אדמות. צריך להזהר מפני המעורפל. אנחנו חיים בזמן, ולא בעולם-הבא שהוא מעל הזמן. העולם-הבא נקרא "עולם שכולו ארוך"²⁹, נצח. רוב הטעויות נובעות מהתעסקות האדם במעבר בין הזמן למה שמעל הזמן, בין העולם-הזה למה שלפני העולם, ואת-אומרת במעשה בראשית³⁰. האדם נמצא בעולם ועיקר ענינו לקבל הדרכה מדוייקת "מה חובתו בעולמו"³¹, ולא לעסוק בדברים מעורפלים של עולם-הבא ופרה-היסטוריה.

על-כל-פנים, התורה מקיפה את הכל, ודרך התורה יש מקום לגשת במידה מסויימת למעשה בראשית²¹. יש לזכור "ימות עולם", שלפני "שנות דר ודר". בזהירות גדולה, אפשר לגשש קצת במעשה בראשית, מתוך התורה שניתנה לנו, מתוך "שאל אבין ויגדך זקנך ויאמר לך"²³, תורה שבכתב ותורה שבעל-פה, מדרשים ואגרות, נגלה ונסתר.

איש ואשה³²

"שנות דר ודר"²³ מתחילות בכריאת האדם. "ויברא אלהים את האדם בצלמו, בצלם אלהים ברא אתו, זכר ונקבה ברא אתם"³³. תחילה נברא האדם דו-פרצופין, כעין אנדרוגינוס, ואחר-כך התפרט לזכר ולנקבה³⁴. לכן נאמר "בצלם אלהים ברא אתו", כלשון יחיד, ואחר-כך מופיע "ברא אתם" כלשון רבים. צלם אלוהים של האדם כולל שני גוונים: איש ואשה³⁵. הרמב"ם מבאר שצלם אלוהים הוא הצד השכלי, הצד הרוחני שבאדם³⁶, ורש"י מבטא אותו ענין במילים שונות: "דעה ודיבור"³⁷. זכר ונקבה הם שני צדדים של צלם אלוהים הכללי שבאדם.

בפרק הראשון של פרשת בראשית מסופר באופן כללי על ששת ימי בראשית, ואחר-כך חוזרים הדברים ביתר פירוט. מהפסוק "ויבן ד' אלהים את הצלע"³⁸, לומדים חז"ל ש"נתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש"³⁹. מתוך-כך אפשר להבין שביטויים הנראים כהמעטה של האשה, כאמת אינם כן⁴⁰. נוסח הברכה "שעשני כרצונו" אינו צמצום אלא אדרבה גדלות⁴¹. "בינה יתירה". האשה יותר אלוהית מהאיש⁴². היא יותר "כרצונו", כרצון ד'. לעומת העילאיות האלוהית של האשה, הגבר יותר אנושי. הוא יותר שכלי-פרקטי⁴³, והמעשיות היא גילוי האנושיות. לכן באיש מתגלה יותר הפרטיות, כי המעשיות האנושית היא פרטית. באשה בולטת יותר הכלליות, השייכת לעילאיות האלוהית⁴⁴. דבר זה

ניכר כלשון הקודש, בה דברים כלליים מבוטאים כלשון נקבה: חדשות, נפלאות, "יום קטנות"⁴⁵. לשון נקבה יותר מתאימה לענינים אבסטרקטיים. העילאיות האלוהית של האשה היא ה"בינה היתירה" שלה.

על-כל-פנים, אלה הם שני גוונים בתוך צלם אלוהים הכללי, וכמו שצלם אלוהים שבאדם מקיף איש ואשה, כך סגולת ישראל המיוחדת כוללת איש ואשה. נשים הרוצות לקיים מצוות עשה שהזמן גרמא יכולות לברך עליהן⁴⁶. ואיך הן מברכות "אשר קדשנו במצוותיו וצונו", הרי אינן חייבות?⁴⁷. אלא, פירשו הראשונים, שהן יכולות להתחייב ולברך, כי ההתחייבות היא כלל-ישראלית⁴⁸. התורה ניתנה לכלל-ישראל בכללותו. "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו"⁴⁹. זאת הנקודה היסודית ורק אחר-כך מופיעה התפרטות לאנשים ונשים.

גם במעשה בראשית אפשר לראות צד בו האשה יותר גדולה מהאיש. האיש נברא "עפר מן האדמה"⁵⁰, ובתוך חומר זה "ויפח באפיו נשמת חיים"⁵⁰. לעומת זאת האשה נבראה מן הצלע, שכבר היתה שייכת לצלם אלוהים. היסוד והשוורש שלה הוא אלוהי⁵¹. לפעמים מחלקים בין איש לאשה: שכל ורגש⁵². יש להבין זאת בצורה יותר גדולה ואמיתית: לאיש שייך צד היצירה, ולאשה — הצד האלוהי של "שעשני כרצונו"⁵³.